

Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego do projektu ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich

Potrzeba wprowadzenia ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich wynika z wielu istotnych powodów społecznych, prawnych oraz ekonomicznych, które wpływają na życie osób pozostających w nieformalnych związkach, zarówno jedno-, jak i różnopłciowych. Do najważniejszych przesłanek potrzeby takiej regulacji należy włączyć:

1) równość i przeciwdziałanie dyskryminacji

Obecnie pary pozostające w nieformalnych związkach mają ograniczone prawa w porównaniu do małżeństw. Brak ustawy o związkach partnerskich powoduje, że osoby te często są pozbawione podstawowych uprawnień, takich jak prawo do informacji o stanie zdrowia partnera, możliwość wspólnego rozliczenia podatkowego czy dziedziczenia ustawowego. Rejestrowane związki partnerskie zapewniają formalne uznanie związku i niwelują różnice występujące w dotychczasowej sytuacji prawnej małżeństw i związków nieformalnych.

2) zabezpieczenie socjalne i ekonomiczne

Ustawa o związkach partnerskich umożliwiłaby partnerom korzystanie z praw, które wiążą się z małżeństwem, takich jak prawo do renty rodzinnej po zmarłym partnerze, ubezpieczenia zdrowotnego czy stosowania zasad udzielania kredytów dostępnych w sektorze bankowym dla związków małżeńskich. To szczególnie ważne, ponieważ wielu partnerów dzieli wspólne gospodarstwo domowe, co wymaga stabilizacji i zabezpieczenia prawnego.

3) ochrona i bezpieczeństwo w sytuacjach kryzysowych

Bez formalnego uznania związku, partnerzy nie mają gwarantowanych praw w sytuacjach nagłych lub kryzysowych. Ustawa o związkach partnerskich powinna zapewnić im prawo do reprezentowania partnera w czynnościach prawnych i procesowych, do podejmowania decyzji procesie diagnostyczno-leczniczym czy w kwestiach opieki nad dziećmi. Wprowadzenie związków partnerskich zwiększa bezpieczeństwo prawne i życiowe partnerów.

4) odzwierciedlenie należytego statusu społecznego

Prawo ma także znaczenie symboliczne. Wprowadzenie związków partnerskich jest odzwierciedleniem akceptacji społecznej różnorodnych form rodzin i związków. Wprowadzenie takiej regulacji prawnej w praktyce wpływa na postawy społeczne wobec różnorodnych modeli życia rodzinnego, a w dalszej perspektywie - na integrację społeczną.

5) uporządkowanie sytuacji prawnej obywateli

Wprowadzenie związków partnerskich jest korzystne również z punktu widzenia funkcjonowania administracji publicznej i systemu prawnego, porządkując status wielu osób, które żyją w nieformalnych związkach, ale prowadzą wspólne gospodarstwo domowe i mają wspólne zobowiązania. Formalizacja związku ułatwia rozstrzyganie spraw cywilnych, w tym rodzinnych i spadkowych oraz innych postępowań wynikających z przepisów prawa, które w przypadku nieformalnych związków bywają skomplikowane i prowadzą do zbędnych napięć społecznych.

Uwagi ogólne

W opinii Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego podstawową zasadą, jaką należałoby zastosować w zakresie określenia statusu prawnego związków partnerskich powinna być równość z małżeństwem, bowiem jest to prawidłowe rozwiązanie nie tylko ze względów aksjologicznych, ale również ułatwiłoby dokonanie tej regulacji. W odniesieniu do przedstawionego projektu zasadniczym zastrzeżeniem, jakie należy zgłosić, jest fakt, iż przedłożono projekt ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich, a nie projekt zmian

Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Uregulowanie związków partnerskich poza Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym w odrębnej ustawie stanowi przejaw niekonsekwencji ustawodawcy, który całokształt stosunków rodzinnych reguluje w tym Kodeksie. Wywołuje to ogólną refleksję, czy rzeczywiście projektodawcy mają zamiar traktować związki partnerskie jako rodzinę, ponieważ takie różnicowanie regulacji podważa spójność ochrony prawnej dla wszystkich modeli rodziny funkcjonujących w polskim społeczeństwie. Z drugiej jednak strony, konstrukcja projektowanej ustawy, oparta na licznych odesłaniach do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wskazuje, że również ze względu na efektywność procesu stosowania prawa bardziej uzasadnione byłoby wprowadzenie instytucji rejestrowanych związków partnerskich do tego Kodeksu. Tym samym odrębne uregulowanie, przy istniejących odesłaniach, jest źródłem niespójności. W projekcie ustawy wprowadzono przepisy, które w sposób ewidentny „dublują” przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w tym takie przepisy trudno będzie stosować, mimo zawartego w projekcie odesłania.

Należy zgłosić również istotne zastrzeżenia o charakterze językowym i redakcyjnym. Komisja akceptuje aksjologiczne przesłanki stosowania opisowego terminu „osoba w związku partnerskim”, ale zwraca uwagę na konieczność bardzo precyzyjnego i starannego przeredagowania przepisów, w których zastosowano to wyrażenie. Jego opisowy charakter nie pozwala na jedynie mechaniczne uzupełnienie katalogu podmiotowego w każdym przepisie, w którym zachodzi potrzeba poszerzenia grupy adresatów normy, a także tworzenie nowych przepisów w taki sam sposób jak ma to miejsce w odniesieniu do podmiotów określonych jedynie rzeczownikiem rodzaju męskiego. Takie podejście powoduje, że wiele z projektowanych przepisów ma niejasną treść, będącą zaprzeczeniem zasady klarowności tekstu prawnego.

Odnosząc się do zakresu zastosowania projektowanej ustawy, należy w jej tekście jednoznacznie określić, że związek partnerski może zawrzeć każda osoba bez względu na płeć. Wskazanie tej możliwości w uzasadnieniu projektu ustawy, a także pośrednie odzwierciedlenie w treści projektu ustawy dopuszczalności zarejestrowania różnopłciowych związków partnerskich poprzez wskazanie możliwości zawarcia małżeństwa przez osoby w związku partnerskim (np. w art. 14) jest niewystarczające. Ponadto projektodawca powinien w tekście ustawy konsekwentnie używać wyrażenia „zarejestrowany związek partnerski”, ponieważ brak przymiotnika „zarejestrowany” w wielu przepisach ustawy będzie powodowało konfuzję podobną do tej, jaka występuje w odniesieniu do separacji, w której zasadniczo odmienny jest status prawny „separacji prawnej” i „separacji faktycznej”.

Uwagi szczegółowe

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego zgłasza następujące uwagi merytoryczne i redakcyjne do poszczególnych przepisów przedłożonego projektu ustawy:

- 1) art. 1 – w projektowanym przepisie nie chodzi o określenie „zasad, na podstawie których dochodzi do zawarcia związku partnerskiego”, lecz „warunków” albo „przesłanek”;
- 2) art. 2 - powstaje wątpliwość jakie uzasadnienie ma zastosowanie odmiennego niż w odniesieniu do małżeństwa braku tożsamości czasu i miejsca złożenia oświadczeń woli partnerów określonych w ust. 1 i 2; w ust. 2 w wyrażeniu „w małżeństwie w zawartym ze sobą” pojawia się zbędny przyimek „w”; ponadto w projekcie jest: „zgodnie z prawem innego niż Rzeczpospolita Polska państwa”, a powinno być: „zgodnie z prawem innego niż Rzeczpospolita Polska państwa” ; z kolei w ust. 4 jest „z którą związek partnerski powinien zostać zawarty”, a powinno być „z którą związek partnerski ma zostać zawarty”;
- 3) art. 3 pkt 2, art. 21, art. 22 ust. 3, art. 25 pkt 1) b) – przy redagowaniu projektu poszczególnych przepisów ustawy trzeba pamiętać o równoległe trwających pracach

nad zniesieniem ubezwłasnowolnienia; gdy ta instytucja zniknie z porządku prawnego, należy zweryfikować status osób „nieposiadających zdolności do czynności prawnych”;
co więcej w niektórych przepisach odnoszących się do tej materii występuje błąd ortograficzny, ponieważ imiesłowy przymiotnikowe czynne z „nie” są co do zasady pisane łącznie;

- 4) art. 3 pkt 6 - w pkt 6a wskazanego katalogu należy zastosować pojęcia już istniejące w art. 82 k.c., który odnosi się do „stanu wyłączającego świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli”; uzasadnione jest również wskazanie tych okoliczności w art. 25 pkt 3 jako przyczyn unieważnienia związku partnerskiego; odnosząc się do wskazanego problemu od strony redakcyjnej, określone w pkt 6 przesłanki nie mogą pozostać w tym katalogu, nie mogą znaleźć się wśród przesłanek wykluczających zawarcie związku partnerskiego („Nie mogą zawrzeć związku partnerskiego: (...)”), ponieważ są stwierdzane po chwili zawarcia związku partnerskiego, a więc stanowią przesłankę unieważnienia związku partnerskiego, co oznacza, że powinna być to redakcja zastosowana w art. 25 (tak jak jest to wyrażone w art. 15¹ k.r.o.).
- 5) art. 4 - należy jednoznacznie zastosować taką redakcję projektowanego przepisu, aby wyraźnie rozstrzygnąć relację pomiędzy „uzasadnionymi podejrzeniami” z ust. 2 a „wątpliwościami” z ust. 3, bowiem przy obecnej redakcji trudno powiedzieć, czy kierownik urzędu stanu cywilnego ma w każdym przypadku zwracać się do sądu o rozstrzygnięcie wątpliwości czy też uzasadnionych podejrzeń; problem ten rozwiązano w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym;
- 6) art. 7 ust. 1 - należy uznać, że w projektowanym przepisie chodzi raczej o zaspokajanie „wspólnych”, a nie „wzajemnych” potrzeb członków rodziny stworzonej w ramach związku partnerskiego; co więcej, odejście o wyrażenia „do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli” zastosowanego w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym w odniesieniu do związku małżeńskiego, sugeruje, że autorzy projektu nie postrzegają związku partnerskiego jako rodziny;
- 7) art. 7 ust. 2 - obowiązek alimentacyjny wobec własnych dzieci („wspólnych”) wynika z Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, obciąża rodziców w sposób bezwzględny, nawet jeśli są pozbawieni władzy rodzicielskiej i niezależnie od tego, czy pozostają w jakimkolwiek związku; w konsekwencji zbędne jest statuowanie w tym przepisie ich obowiązku „przyczyniania się do zaspokajania potrzeb (...) dzieci wspólnych”; celowe jest natomiast postanowienie, że partner ma obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb dziecka współpartnera, jeśli dziecko pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym; warto również wskazać, że w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym w przypadku małżonków stosuje się np. wyrażenie „wychowanie dzieci” bez różnicowania ich pochodzenia, a także wskazania przesłanki „niezdolności do samodzielnego utrzymania”, co wydaje się rozwiązaniem słusznym;
- 8) art. 9 – w projektowanym przepisie brakuje rozstrzygnięcia dotyczącego odpowiedzialności za zobowiązania; jako zasadę należałoby przyjąć, że każda z osób w związku partnerskim samodzielnie odpowiada za zaciągnięte przez siebie zobowiązania;
- 9) art. 11 i 12 - w art. 11 ust. 2 pkt 1 i 2, w art. 12 ust. 1 i 2 nie chodzi o „wspólność majątkową”, która jest nazwą ustroju majątkowego, lecz o „majątek wspólny” osób w związku partnerskim;
- 10) art. 12 ust. 1 – w projektowanym katalogu brakuje przedmiotów nabytych przed zawarciem umowy ustanawiającej wspólność i przedmiotów pochodzących z tzw. surogacji, czyli nabytych w zamian za inne, nienależące do majątku wspólnego; nie

chodzi tu o kopiowanie postanowień Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. 33), lecz o racjonalne rozwiązanie;

- 11) art. 13 – projektodawca przewiduje skutek nieważności dla postanowień umowy majątkowej sprzecznych z postanowieniami art. 12; KKPR podaje w wątpliwość konieczność tej regulacji z uwagi na zastosowanie w tym przypadku zasad ogólnych prawa cywilnego odnoszących się do czynności prawnych sprzecznych z przepisami prawa;
- 12) art. 15 - odesłanie do przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie rozwiązuje problemów, ponieważ przepisy projektu ustawy są niespójne z przepisami regulującymi wspólność majątkową małżeńską; projekt nie zawiera pojęcia majątku osobistego, którym to pojęciem posługują się wskazane w art. 15 przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (zwłaszcza art. 41 § 2 i 3); w projekcie nie używa się też wyrażenia „majątek wspólny”, choć należy to uznać za błąd redakcyjny (co wskazano w odniesieniu do projektowanych art. 11 i 12); w opinii KKPR trudno będzie stosować art. 35, 42 k.r.o., które to przepisy tworzą konstrukcję tzw. wspólności bezudziałowej („do niepodzielnej ręki”), zwłaszcza, że w art. 11 ust. 2 pkt 1 projektu wyraźnie przewiduje się, że osoby w związku partnerskim mają równe udziały we „wspólności”; oznacza to, że projekt wprowadza – nie wiadomo, czy świadomie – współwłasność w częściach ułamkowych;
- 13) art. 19 ust. 1 - jest „między jego spadkobiercami”, a powinno być „między jej spadkobiercami”;
- 14) art. 22 ust. 1 – w projektowanym przepisie jest błąd gramatyczny („osoba ... wspólnie z nim”, powinno być „z nią”) i interpunkcyjny („chyba, że” powinno być bez przecinka); nie chodzi o wspólne „przebywanie”, lecz „zamieszkiwanie”;
- 15) art. 22 ust. 3 – jest „nie mającej” powinno być „niemającej”;
- 16) art. 25 - w pkt 2 jest treść „zawarcia związku partnerskiego przez pełnomocnika bez zezwolenia sądu na złożenie oświadczenia o zawarciu związku partnerskiego albo oświadczenia, o którym mowa w art. 2 ust. 2 przez pełnomocnika albo jeżeli pełnomocnictwo było nieważne lub skutecznie odwołane”, a powinna być treść „zawarcia związku partnerskiego przez pełnomocnika bez zezwolenia sądu albo jeżeli pełnomocnictwo było nieważne lub skutecznie odwołane”; w pkt 3 - jest „w art. 2 ust. 1 albo 2”, a powinno być „w art. 2 ust. 2”;
- 17) art. 26 ust. 1 - w projektowanym przepisie jest błąd językowy, ponieważ z żądaniem unieważnienia związku partnerskiego można wystąpić, a nie „wstąpić”, a ponadto ust. 1 pkt 3) jest „mocodawca w przypadku” powinno być „mocodawca – w przypadku”;
- 18) art. 28 ust. 1 – jest „na którego miejsce” powinno być „na której miejsce”;
- 19) art. 30 ust. 1 pkt 2) – kształtując treść projektowanego przepisu należy uwzględnić, że rozwiązanie stosunku prawnego łączy się ze zgodą obu stron, natomiast w przypadku jednostronnej czynności – oświadczenie jednej z osób w związku partnerskim powinno być określone odmiennie jako jedna z przyczyn ustania związku partnerskiego; w tym wypadku również zachodzi pytanie o przyczynę odejścia od reguły tożsamości czasu i miejsca złożenia oświadczenia woli przez obie osoby w związku partnerskim, stosowanej w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym; co więcej, dopuszczalność ustania związku partnerskiego na skutek jednostronnego oświadczenia woli czyni zbędnymi regulacje dotyczące zgodnego złożenia oświadczeń woli przez obie osoby pozostające w związku partnerskim; należy jednocześnie podkreślić, że stosowanie jednostronnej czynności w zakresie rozwiązania związku partnerskiego pozostawia poza kontrolą sytuację dziecka w rodzinie stworzonej w ramach związku partnerskiego; należy przemyśleć konstrukcję jednostronnego rozwiązania związku partnerskiego w perspektywie jego trwałości jako fundamentu rodziny;

- 20) art. 31 - należy dokonać preredagowania przepisu, bowiem jego interpretacja jest niejednoznaczna;
- 21) art. 33 - w ust. 1 jest „od osoby z którą”, a powinno być „od osoby, z którą”; w ust. 2 jest „Z ważnym powodów”, a powinno być „Z ważnych powodów”, w tym samym ustępie jest „może został wypełniony”, a powinno być „może zostać wypełniony”; ponadto w ust. 4 jest „drugiej z osobie”, a powinno być „drugiej osobie”;
- 22) art. 33 ust. 4 - zakres odesłania do przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o obowiązku alimentacyjnym jest wątpliwy, gdyż wskazane przepisy dotyczą raczej obowiązku alimentacyjnego między krewnymi; należy ponownie rozważyć jakie przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego mogą znaleźć odpowiednie zastosowanie;
- 23) art. 34 - projektowany przepis powinien znaleźć się na początku ustawy jako jeden z ustępów art. 2 albo art. 3.
- 24) art. 35 - jest „Przepisy wprowadzające ustawę o związkach partnerskich” powinno być: „Przepisy wprowadzające ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich”.

Ponadto w projekcie należy usunąć niekonsekwencje terminologiczne i językowe np. „osoby niemające zdolności (...)” i „osoby nieposiadające zdolności (...)” czy też „zdolność” i „pełna zdolność”.

Reasumując, Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego w pełni popierając ideę wprowadzenia rejestrowanych związków partnerskich, wyraża wątpliwości co do aksjologicznego i prawnego uzasadnienia tworzenia odrębnej ustawy regulującej tę materię, a także zgłasza liczne zastrzeżenia natury merytorycznej i redakcyjnej, których usunięcie zapewnia właściwy poziom prac legislacyjnych nad uregulowaniem prawnym związków partnerskich.

Sporządziły:

Małgorzata Pyziak-Szafnicka
Kinga Flaga-Gieruszyńska